

ko=0==== ●====OMMM==== ●====üod=RR

"Bra beslut dröjer,
men dåliga går fort."

Sagt av långtidsdömd

- **Det var bättre för**
- **Frivården och framtidsåget**
- **Avskaffa livstidsstraffet!**
- **Svenska Skyddsförbundets verksamhet**

TIDSKRIFT FÖR KRIMINALVÅRD

Ko=0==== ●=====OMM=== ●=====üod=RR

REDAKTIONENS ADRESS

Box 3416 ●=103 68 STOCKHOLM

REDAKTION

Jan Gustavsson, 011-496 3892
ansvarig utgivare

Björn Nilsson, 090-315 65
Lars Metelius, 08-372593
Magnus Ström, 08-4021117

KONTAKTPERSONER

Kjell Karlsson, 011-496 3000
Gunnel Boman, 0521-279500
Per Åke Ståhl, 011-496 37 35
Eva Edstedt-Linghult, 0413-54 44 60

PRENUMERANTREGISTER

Gunilla Eriksson, 08-5192 3010

REDIGERING

Frans Schlyter, 011-496 3818

Tidskriften utkommer med 4 nummer per år.
Prenumerationspris 75 kr per år.
Medlemskap inkl tidskrift 100 kr per år.
Postgiro 29 80 60 - 5

TRYCKERI

Snabbtryck Norrköping
ISSN 0040-6821

Tidskrift för Kriminalvård utges sedan 1946 med Svenska Fångvårdssällskapet som ägare. Åsikter och idéer som framförs i signerade artiklar eller i intervjuer står helt för artikelförfattarens eller den intervjuades räkning.

innehåll

<u>Ledare</u>	<u>23</u>
<u>Frivården och framtidsåget</u>	<u>24</u>
Barbro Schillander-Lundgren	
<u>Det var bättre förr</u>	<u>28</u>
Björn Nilsson	
<u>Livstidsstraffet del 1</u>	<u>31</u>
Barbro Schillander-Lundgren	
<u>Livstidsstraffet del 2</u>	<u>36</u>
Jan Petersson	
<u>Administrera bort kriminaliteten?</u>	<u>38</u>
Peter Nordström	
<u>Kamratstöd - viktigt vid utslussning</u>	<u>40</u>
Jan Gustavsson	
<u>Svenska Skyddsförbundets verksamhet</u>	<u>41</u>
Gunnar Marnell	
<u>Notiser</u>	<u>48</u>

Manusstopp nr 3 är 1 sept 2000

Skriv på diskett, PC/Mac eller bifoga dokumentet
med epost till Frans.Schlyter@kvv.se

---

ledare

Bästa läsare!

År 1900 ordnades en världsutställning i Paris där man inte oroade sig för kommande generationers välfärd. Om förnuftet fick råda skulle lyckan komma till alla. År 2000 skall en världsutställning ordnas i Hannover och huvudtemat skall bli den hållbara utvecklingen. Det finns optimister idag också men deras mest lyriska skönmålningar av framtiden kan lätt förväxlas med en reklamkampanj. De talar om framtidens fulländade IT-samhälle, men är det egentligen inte en produkt de säljer? Kretsar inte deras tankar främst kring det egna konsultarvodet? Visst, har den offentliga välfärden försämrats. Visst, är det lätt att bli pessimistisk. Men kanske är det bättre att vara pessimist i tankarna men optimist i handlingarna. Handlingsmålen är många och stora. Uppgivenhet är farligt. Tveklös optimism är också farlig, det har 1900-talet lärt oss. Men mellan dessa båda ytterpunkter finns fortfarande de levande möjligheterna och det kloka hoppet.

För att bli lite mera jordnära innehåller detta nummer av Tfk två artiklar om kriminalvårdens inriktning och framtid. Artiklarna angriper inte någon person utan tar upp flera viktiga principiella frågeställningar. Svenska Fångvårds-sällskapetets mycket välbesökta vårmöte behandlades livstidsstraffet och vårmötet refereras. I en tredje debattartikel i detta nummer diskuteras administrationens roll i kriminalvården. "Skall administrationen återgå till administratörerna?" Den framgångsrika länkrörelsen "KRIS" skall starta en utslussningsenhet och Tfk önskar dem lycka till. Svenska Skyddsförbundet som under åren gjort många hedervärda insatser uppmanar intresserade i en annons att delta i deras kanske sista sammankomst. För denna tidning har Svenska Skyddsförbundet varit ett stöd, både socialt och ekonomiskt, och vi tackar för hjälpen.

Trevlig sommar!

Jan Gustavsson

FRIVÅRDEN OCH FRAMTIDSTÅGET

AV BARBRO SCHILLANDER-LUNDGREN

När en pensionär fattar pennan och tycker till om dagens trender är det lätt att bli avfärdad som nostalgiker eller allmänt efterbliven. ”Det var bättre förr-gnället nu igen?” Men det intressanta är enligt min mening inte gårdagens eventuella charm utan snarare att fördomar och käpphästar är sig egendomligt lika, att hjulen uppfinns gång på gång och att man upprepar det som prövats tidigare utan att ta reda på vad som blev bra eller dåligt då och varför?

Integrationen

När Riksrevisionsverket redovisade svaren på sin enkät om anstaltspersonalens attityder till frivården och vice versa (1995) förskräcktes många. Men den som var med på 60-70-talet kände igen kulturkrocken mellan fängelsehierarkiens olika nivåer och samhällsarbetarna. Föreställningen om frivårdare i näbbstövlar och palestinaschal satt i väggarna på många håll och resulterade i samma machoattityd som mötte många kvinnliga vårdare. Fördomarna var ömsesidiga! Men de kunde

bemästras. Kriminalvårdsreformen 1973 gav frivården särskilda resurser för frigivningsarbete på lokalanstalt och kurativa insatser på häkte. Detta fungerade bra när förhållandena var ideala: klienten fanns på någorlunda närbelägen lokalanstalt, frivården hade respengar, det fanns personal att samspela med (anstaltsassistent, kontaktperson från Af, ibland socialtjänst), positiv inställning från åklagare etc. Det fungerade inte så bra i storstäderna och gentemot rixanstalterna (geografiskt kringsspridda klienter, svårt få med andra samhällsorgan).

Nu skall den gemensamma myndighetshatten göra susen, men den har verkligheten mot sig. Stressade och delvis okunniga kontaktpersoner förväntas göra anstaltsassistentens arbete, många mindre anstalter är nedlagda, klienterna placeras ofta långt från hemorten, respengar saknas, övriga samhällsresurser har kraftigt minskats. En arbetstyngd frivård är enligt mångas uppgift mindre synlig på anstalt i dag.

Var det männe inte rätt medicin?

Resursanvändning

Frivården känner sig pressad av ansvaret för de alternativa påföljderna, av uppgifter för fängelsedömda (IÖV, uppskov och doms befordran till verkställighet) och av förväntningar om insatser i samhället (brottsförebyggande samverkan, information mm). Personutredningarna har ökat från 17.600 (1998) till 21.400 (1999). Villkorlig dom med samhällstjänst slog snabbt igenom (2.000 nydömda), har snabb genomströmning och kräver initialarbete i fler ärenden per tidsenhet. Totala antalet klienter har ökat obetydligt men gruppen med speciella föreskrifter som kontraktsvård och samhällstjänst har ökat relativt kraftigt. Kriminalvårdens årsredogörelse för 1999 ger ingen klar bild av hur personalresurserna i den egentliga frivården utvecklats eftersom kriminalvårdsmyndigheterna ingår i alla sammanställningar med en skattad frivårdsdel. Den tidigare "öronmärkningen" av medel till frivården upphörde genom den nya organisationen. Kostnaderna för de lokala myndighetskanslierna, inklusive chefer, framgår inte i klartext.

Finns det inget intresse för denna uppgift?

Totalkostnaden för kriminalvårdens personal har gått ner med c:a 22 miljoner från 1998 och den reella personalinsatsen har minskat med 425 årsarbetskrafter på fem år. Generaldirek-

tör Bertel Österdahl uppger att KVS inte kan redovisa hur gjorda besparingar fördelar sig på verksamhetsgren. (RiK nr 3, 2000)

Besparingarna på personalsidan har främst bekostat de "ambitions-höjningar" för 300 miljoner, huvudsakligen på anstaltsidan, som räknas upp, inklusive det numera malpåseparkerade DATA-systemet KLIS.

Resursbrist har drabbat andra viktiga delar i frivårdsarbetet. Att spara på resor innebär färre hembesök och anstaltsbesök, att inte längre kunna ge övervakare medel till fritidsaktiviteter med klienten är dålig policy gentemot en underbetald medarbetargrupp, att avstå från att föreslå kontraktsvård av ekonomiska skäl är en fara för klienternas rättssäkerhet. Det räcker att kommunerna gör svårigheter!

Paniksparande utan konsekvensanalys och diskussion, dessutom enligt olika lokala påbud, kan knappast betraktas som god ekonomisk planering. Var det inte detta som kriminalvårdsmyndighetens experter skulle tillföra?

Tidsanvändning

Enligt KVS studie av tidsanvändningen i frivården hösten 1999 har 31 % av arbetstiden använts till administration utan klientanknytning, en ökning från 27 % 1998. Inte helt jämför-

bar men i sammanhanget intressant är siffran 14 % för frivårdsinspektörernas administrativa arbete i Riksdagsrevisorernas tidsstudie 1994. Kan kriminalvårdsmyndigheten, tillkomst jan. 1998, ha bidragit till utvecklingen, inte bara genom att ingå i statistiken? När 140 myndigheter blir 37 och de tidigare enhetscheferna ersätts med 285 kriminalvårdsinspektörer kan man misstänka att kommunikation och information, rutiner och dokumentation tar mer tid. De senaste åren har också flera frivårdsenheter, främst i storstäderna, slagits ihop med risk för att kraft och resurser går till organisationen i stället för till klienterna. Bland annat i samband med Sundsvallsprojektet (slutrapport Brå 1979:3) konstaterades att en ökande del av arbetstiden "administreras bort" när en personalgrupp växer.

Har KVS tagit till sig tidigare diskussioner kring "optimal myndighetsstorlek"?

Synlighet och status

Riksrevisionsverkets granskning av frivården tog bla upp verksamhetens "anonymitet" och bristande tydlighet. Bertel Österdahl upprepade vid frivårdskonferensen 1999 att allmänhet och politiker inte känner till frivården. (TfK nr 3-1999) Med kriminalvårdsmyndigheterna har frivården verkligen försvunnit! En verksamhet som inte ens har en egen chef

inger knappast respekt. I integrationsivern har organisationskonsulterna glömt bort, eller inte känt till, att frivården faktiskt i långa stycken arbetar, och måste arbeta, under andra premisser och i andra former än anstalterna. (OBS detta är inte ett kvalitetsomdöme!) Att undertrycka frivårdens egen profilering i samhället är korttänkt och motverkar helhetssynen på klienterna.

Öppenvårdsdelen har alltid svårt att hävda sig bredvid de spektakulära institutionerna. Typiskt kanhända att årsredogörelsen bara redovisar anstalternas programverksamhet?

Även för frivårdsenhetens interna arbete är det viktigt med EN tydlig ledare som stimulerar metodutveckling och kreativitet utan att ge avkall på en gemensam policy och rättssäker verkställighet. Ett motiv för omorganisationen - att minska antalet chefsnivåer - tycks ju redan ha fallit bort. Enligt Anders Lundbergs utsaga i RiK 1-2000 har kriminalvårdsmyndigheten "två chefsnivåer: myndighetschefen och kriminalvårdsinspektören". "Kriminalvårdsinspektören är en operativ eller första linjens chef". Att det redan diskuteras att slå samman vissa kriminalvårdsmyndigheter understryker ytterligare behovet av särskilda enhetschefer.

Honnörsord och myter

I regeringens budgetproposition för 2000 anges fyra prioriterade områden, varav två avser frivården. Alternativen till fängelse skall utvecklas, bl.a. genom en satsning på innehållet i frivårdspåföljderna, och arbetet för att förbättra frigivningssituationen intensifieras. Enligt Bertel Österdahl är frivården "navet i verksamheten" och åtskilliga berömmade ord ägnas i olika sammanhang arbetet med "bojan", samhällstjänsten och olika "program".

Men samtidigt finns en misstro under ytan. Enligt höga vederbörande är det av tradition ofta "bohemiskt om än inte olagligt" i frivården som har en "unik frihet i arbetet". Internrevisionens rapporter är "rop efter en stark lokal chef". (Referat från Frivårdskonferensen i Linköping, TFK nr 2-1997) - Tanken att frivården behöver

disciplineras känns egendomligt bekant. Redan Torsten Eriksson, som såg till att frivårdsdistrikten plockades in i de geografiska räjongerna 1964, liknade i ett berömt utbrott skyddskonsulenterna vid "löst löpande hundar". Andra har velat avyttra frivården till kommunernas socialtjänst. Någonstans saknas fortfarande förståelse och respekt för frivårdens särart.

I nedskärningarnas och omorganisationernas tid ökar trycket på personalen att vara konform och "lojal" uppåt. Den som ifrågasätter anses inte utvecklingsbar och hotas med att få stå kvar på perongen när framtidsståget går, draget av visionernas lok med någon strateg vid spakarna. Men den "förändringsobenägne" får nog sällskap med ganska många klienter som ingen hade tid att fixa biljetter till. Och kanske med en och annan pensionär som gillar både rälsbus(s)ar och ånglok.

Det var bättre förr

AV BJÖRN NILSSON

I en stort uppslagen artikel i en lokal tidning i Umeå berättar en vårdare med 33 års erfarenhet om sitt avhopp från kriminalvården. Han berättar bl a om personalminskningar och om en alltmer byråkratiserad organisation som han anser bakbinder verksamheten. Han ångrar inte sitt avhopp men saknar sina arbetskamrater. Samtidigt lider han med dem. Många av dem har förlorat sin arbetsglädje.

Artikeln i sig är inte så märklig. Men här handlar det om en vårdare av yppersta klass som inte längre tycker sig kunna arbeta kvar inom ett vårdområde som han gett större delen av sitt arbetsliv. Han ger en mörk bild av kriminalvården av idag. Och han är inte unik. I mitt möte med många kriminalvårdare runt om i landet ges, oberoende av varandra, samma mörka bild. Det handlar om underbemanning, förlorat arbetsglädje, dåligt innehåll i verksamheten, skönmålning av överordnade och en oklar organisation. Till detta kommer ständiga omorganiseringer som sliter sönder personalgrupper och lojaliteter.

Statsmakternas strävanden att minska den offentliga sektorns andel

av BNP ger direkta konsekvenser inom alla offentliga sektorer. Dagligen möter vi kraftiga reaktioner från föräldrar som har sina barn i en skola som fungerar allt sämre och anhöriga som ser sina äldre få en undermålig omsorg - exemplen inom alla sektorer är otaliga. Men i kriminalvården är det ovanligt tyst. Det tycks finnas en offentlig, påbjuden och överslätande inställning som används uppåt och utåt och en kritisk sådan som används inåt och i situationer som inte är "riskfyllda". Avstånden dem emellan tycks vara milsvid. På fråga om läget i kriminalvården blir svaret ibland en motfråga: Vill Du ha den officiella eller den verkliga versionen?

Det är svårt att vara chef i en krympande organisation. Det ställer stora krav på att det ges en korrekt information om motiv och vad som väntar. Redovisningen av konsekvenser måste ske på ett balanserat sätt så att arbetsglädje och motivation inte försämras. Utifrån egen erfarenhet som chef så vet jag att hårt prövade chefer i budgetdiskussioner och framtidsplaner ställer långt gående krav på att verksamheten skall finanseras. Men då krav, ibland berättigade, avvisas ställer sig

cheferna ofta lojala och tysta. Men lojaliteten med fattade beslut har också gränser - speciellt i lägen där verksamhet står inför ett sönderfall. Här borde en djupare diskussion äga rum om möjligheterna att enas om ett öppnare förhållningssätt. Det kan ju aldrig vara fel att beskriva hur verkligheten ser ut. Och detta borde kunna ske utan att chefers ansvar och lojaliteter går förlorade. Öppenhet skulle undanröja många konfliktorsaker. Riktigt riskfyllt blir det om verksamheten i ett utsatt läge skönmålas. Om avståndet mellan en skönmålad sådan och den reella blir alltför stor får vi en situation som liknar Kejsarens nya kläder. Personalen i kriminalvården har också ett särskilt ansvar. Här finns de mest marginaliserade människorna och de har få eller inga förespråkare. Personalen är det språkrör som måste hävda kvaliteten i de insatser som skall ge klienterna möjlighet till ett värdigare liv. En tyst personalkår kan inte försvara behovet av en bra kriminalvård.

Att bygga ett ställningstagande om kris i kriminalvården på enbart subjektiv information, som jag gjort, är vanskligt. Men ser man till de siffror som finns så styrker detta att viktiga behandlingsinsatser och funktioner drabbats hårt. Frigång och § 34-vistelse har minskat kraftigt. Motivationsplatser för narkotikamissbrukare likaså. Programverksamheten sjunker och klientutbildningen står nu inför inskränkningar. Frivilligorganisatione-

rna signalerar att de har svårt att komma in på kriminalvårdsenheterna. Personal saknas för uppläsning och service. Information ute i skolor och föreningar tycks vara ett minne blott. Arbetsbelastningen och personalbristen gör att den tänkta personalintegreringen inte blivit det man tänkt sig. Personalutbildningen sviktar betydligt. Listan kan göras lång.

Samtidigt med försämringarna så har det också hänt mycket bra saker i svensk kriminalvård. Men mycket kan också ifrågasättas. Skulle det inte ha varit möjligt att ompröva de riktlinjer för besparingar och organisationsförändringar som även jag en gång var med att lägga fast? Hade det inte varit möjligt att rationalisera och förnya inom ramen för den gamla organisationen? Då kanske också en del av det plågsamma omställningsarbetet kunnat undvikas. Nu ser vi hur en omfattande och dyr byråkrati fått växa upp med kriminalvårdsmyndigheterna och hur en oklar beslutsnivå skapats på de lokala enheterna. Bristen på en sammanhållande och närvarande chef har blivit allt tydligare. Övergivenheten i personalkåren tyder på detta. För utomstående har det också blivit helt obegripligt att chefen inte finns på plats. Det kanske inte är någon tillfällighet att verksamheterna vid Hall och Kronobergshäktet upplevs som fungerande. De har ju faktiskt fått behålla sina gamla organisationer.

Nu finns det tecken på en sakta återgång till en organisation som liknar den gamla. En sammanhållande funktion vid de större enheterna diskuteras och har också blivit verklighet åtminstone vid anstalten Österåker. Och redan nu höjs röster om att slå samman kriminalvårdsmyndigheter till större områden. Så snart kanske vi får se ett återinförande av det regionala systemet bakvägen.

Kriminalvården är i dag i ett utsatt läge som ytterligare kan förvärras genom en fortsatt minskning av pengar till den offentliga sektorn. För oss som verkade i en tid med pengar att för-

verkliga nya idéer är det inte så svårt att säga att det var bättre förr. Den personal som skall verka i framtiden måste ena sig om en strategi att gemensamt och starkt försvara de värden som ger en bra kriminalvård. Här kan den oberoende **Kamratföreningen i kriminalvården** hjälpa till med opinionsbildningen.

Alla kriminalvårdare och f.d sådana är välkomna som medlemmar i föreningen - medlemsavgiften är 50 kr/år för den som är med i annan förening av kriminalvårdare och 100 kr för övriga. Postgirot är 84 85 20-3.

Björn Nilsson är f.d kriminalvårdsdirektör i Umeå

"Inlåsning är egentligen inget större problem - DET ÄR HOPPLÖSHETEN "

AV BARBRO SCHILLANDER-LUNDGREN

De livstidsdömda kom bara till tals genom citat ur en enkät bland långtidare när LIVSTIDSSTRAFFET diskuterades vid ett seminarium i Stockholm den 13 april. Politiker, jurister, kriminalvårdare och forskare belyste desto mer ingående detta straff som i dag tillämpas flitigare än någonsin i åtskilliga länder. Seminariet som lockat 275 deltagare, arrangerades av Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, RFS, Övervakarna i Stockholm, Svenska Fängvårdssällskapet och Kriminalvårdens regionkontor i samarbete med ABF.

Livstid som symbol och tidsspegel

Sedan ANNA ORHALL och EBBA ÖHLUND, från Övervakarna respektive RFS, hälsat välkomna fick OWE HORNED, kriminalvårdsdirektör i Norrköping, ordet för en historisk tillbakablick.

- Det strängaste straffet i straffskalan får ett starkt symbolvärde som samhällets yttersta gränssättning, sade Horned bla.

- När dödsstraff avskaffas blir livstid ersättningen. Sverige avskaffade dödsstraff i fredstid 1921. Under 20- och 30-talen slog den sk behandlingsideologien igenom i svensk kriminalpolitik, manifesterad i ny verkställighet-

slag, lagar om förvaring, internering och ungdomsfängelse. Åren 25 - 35 dömdes i snitt två per år till livstid.

Vid mitten av 70-talet tilltog kritiken mot tidsbestämda straff, kraftigt uttryckt i BRÅs rapport Nytt Straffsystem 1977. Ungdomsfängelse avskaffades 1980, internering 1981. BRÅs rapport diskuterade också livstidsstraffet men arbetsgruppens majoritet stannade för att det borde behållas under förutsättning att omvandling genom nåd garanteras efter en bestämd tid. Skälet var främst att livstid har ett viktigt symbolvärde och motverkar ev krav på dödsstraff.

Även Fängelsestraffkommittén (1986) ansåg att livstid borde vara

kvar, främst för att det uttrycker samhällets värderingar. Trots nackdelarna att den reella strafftiden inte beslutas av domstol och att livstidsdom strider mot principerna om rättvisa och förutsägbarhet, är det att föredra framför mycket långa tidbestämda straff, ansåg kommittén.

Hårdnande praxis

Under åren 1965 -1984 togs sammanlagt 36 livstidsdömda in för verkställighet och gruppen i anstalt översteg sällan 20 personer. Men för drygt tio år sedan lämnade Sverige de individualpreventiva grunderna för straffsystemet. Det ledde bl a till ändrade regler för psykiskt störda. Fler dömdes till fängelse. Från 1986 ökar livstidsdomarna, flest dömdes 1992 och 1999. I dag finns 92 livstidare i anstalt, varav tre kvinnor.

En speciell situation råder i Sverige genom att straffskalan anger straffet för mord till tio år eller livstid. Tio år innebär i praktiken 6 ½ år. Steget till livstid är långt. Enligt senare års domstolsavgöranden och HD:s praxis tycks en utveckling pågå mot livstid som normalstraff för mord.

Störst betydelse för att gruppen livstidsdömda ökar i anstalterna har emellertid en påfallande förändring av nådepraxis. Färre får nåd och den avtjänade tiden före nådebeslutet har ökat kraftigt. Till detta kommer den avskaffade halvtidsfrigivningen.

Medan tiden förr oftast av nåd bestämdes till 14-16 år, dvs. i praktiken 7-8 år i anstalt, ligger praxis i dag på 18-25 år, varav alltså minst 12 år avtjänas. 18-årsgränsen motiveras troligen av att 10 + 4 + 4 år är längsta möjliga tidsbestämda straff (grovt narkotikabrott). Regeringen motiverar aldrig sina beslut. Rätten att benåda ges i Regeringsformen och handläggningen regleras i en särskild lag.

Prison works?

Owe Horned berörde också utvecklingen i andra länder. NORGE avskaffade livstid på 80-talet. Motivet var främst humanitärt men också att stora variationer i avtjänad tid ledde till rättsoolikhet. För att den avtjänade tiden i praktiken inte skulle minska stannade man vid 21 år som längsta tidsbestämda straff. Detta gäller även vid grovt narkotikabrott. Minst 12 år avtjänas i anstalt, varpå följer en prøvotid på 5-10 år. (En röst i publiken påminde om att Norge också har sikring för psykiskt avvikande och återfallsbenägna, vilket innebär en speciellt kontrollerad tillsyn under en längre prøvotid. Förslag att ersätta sikring med "förvaring" är enligt uppgift aktuellt för behandling i Stortinget.)

- Även i HOLLAND som länge haft en liten fängelsepopulation, går beläggningen nu uppåt, fortsatte Horned. - ENGLAND har obligatorisk livstid för mord men också för ex.vis vissa sexualbrott. Antalet livstids-

dömda har ökat från 2.000 (1985) till 3.500 (1995). Den faktiskt avtjänade tiden har ökat till 13,4 i snitt under 90-talet. Över 500 livstidare har suttit mer än 15 år.

- Tendensen är likadan i många andra länder, en "våg från USA via England", enligt Horned. "3 times and out", "Be tough on crimes!" och "Prison works" är kända slogans. - Kanske ser vi en rättning mittåt i Europa, trodde Horned.

Livstidsdömda i siffror

LARS KRANTZ från Kriminalvårdsstyrelsens forskargrupp redovisade färsk statistik.

Av de 92 aktuella livstidarna är 89 dömda för mord, mord + rån, försök till mord o.dyl. 64 är svenska medborgare, 28 utländska, varav 13 skall utvisas. 13 nationer är representerade med Finland (9) och Marocko (5) som dominerande. De livstidsdömda är i snitt äldre än andra fängelsedömda. Under de fem åren närmast före domen hade 13 av utlänningarna och 22 av svenskarna verkställt en eller flera påföljder i Sverige.

Av de som fått nåd och skall frigges i år eller nästa år fick en sin livstidsdom förvandlad till 18 år, en till 19, en till 20 och en till 25 år. Av de ännu inte benådade har två suttit över 15 år och en i 21 år. Utöver de livstidsdömda finns många andra långtidare i svenska

anstalter. Mer än tio års verkställighet har totalt 340 fångar, dvs var tolfte intagen. Tre av dem avtjänar utländska domar om 44, 40 respektive 24 år.

Är kriminalvården rustad?

ULF JONSSON, Klientenheten på KVS, svarade ett tveklöst NEJ på frågan. Men det är viktigt att man fokuserar mer på möjligheter än på hinder och frågar sig på vad sätt kriminalvården kan bli bättre.

-Den första utgångspunkten måste vara att ALLA BLIR FRIGIVNA, menade Ulf Jonsson. -Kriminalvården kan inte anamma uppfattningen att "livstid är livstid". En annan utgångspunkt i arbetet är att reducera och hantera risker och att då bygga mer på forskning än på tradition. Att minska skadeverkningarna av långa och tidsobestämda verkställigheter handlar om att hjälpa den dömda att hitta en överlevnadsstrategi.

Ulf Jonsson anser det nödvändigt att prioritera insatserna för de livstidsdömda. Men samtidigt betonar han att de inte får behandlas som en enhetlig grupp. Individuell planering är en självklar utgångspunkt.

"Tidigare slog man ner varandra, i dag slår man ihjäl"

- Farlighet och riskbedömningar är en viktig diskussion, framhöll Ulf Jonsson. - Rädslan för återfall är nog överdriven bland allmänheten. Av 25 som

dömts för mord eller dråp återföll 6 i våldsbrott inom fyra år efter frigivningen, men inte någon i mord, och 19 återföll inte. Å andra sidan finns det vissa klara riskfaktorer för återfall som missbruk, tidigare kriminalitet, psykisk ohälsa och oordnad frigivnings-situation. Slutsatsen är att kriminalvården måste jobba med de intagna missbruk och attityder och med utslussning.

- Riksmottagningen på Kumla gör en viktig insats genom riskbedömningar av nydömda långtidare och jag vill ge dem en eloge för deras fina arbete, sade Jonsson. En genomgång av nio slumpvis utvalda ärenden därifrån visar hur viktigt det är att bedöma långtidare individuellt.

”Anpassning handlar om att döda tiden”

- En nydömd livstidare måste få tid att ”landa”; det dröjer innan han tar till sig domen och kan medverka i någon planering. Man måste också arbeta med TVÅ PERSPEKTIV: FÖRE OCH EFTER NÅD. Det kanske behövs en särskild introduktion?

Ulf Jonsson anser att det behövs avdelningar med olika säkerhet på samma anstalt som kan fungera som anpassade slussningsvägar. Nu fastnar livstidaren ofta på slutan anstalt med hög säkerhet eftersom lämpliga mellanformer saknas och steget till öppen anstalt blir för långt.

	Tid. krim.	Missbruk	Psyk.	Risk
1.	0	0	Nej	Låg
2.	20	Ja	Ja	Hög
3.	1	Nej	Nej	Låg
4.	18	Ja	Ja	Medel
5.	20	Ja	Ja	Hög
6.	1	Nej	Nej	Låg
7.	8	Ja	Ja	Hög
8.	14	Ja	Ja	Hög
9	3	Nej	Ja	Hög

För att förfinas bedömningen gäller det nu att utveckla metoder och instrument, göra återkommande riskbedömningar och tidigare tidsbestämning.

”Utnyttja fängresurserna mer. Fler krav måste ställas.”

-I stället för en passiv omvårdnad bör man låta de intagna få SJÄLV-FÖRVALTNING, anser Ulf Jonsson. -Det är viktigt att minska skillnaden

mellan livet i och utanför anstalten. De intagna kan få ökat ansvar genom medbestämmande i anstaltskollektivet, eget hushåll, lokal- och klädvård, arrangemang av fritidsaktiviteter och vård av utemiljön.

”När jag går till jobbet känns det inte som jag sitter inne”

- Basen i SYSSELSÄTTNINGEN måste vara arbete, säger Ulf Jonsson. - Det är viktigt att efterlikna öppna marknaden och göra de intagna delaktiga i planering och kvalitetstänkande. Integrerad yrkesutbildning och externa arbetsgivare kan bli positiva inslag. De långtidsdömda bör få semester liksom andra helårsarbetande. Särskild verksamhet på anstalten eller, efter hand, Gruvbergsvistelse bör erbjudas.

De brotts- och missbruksrelaterade program som kan bli aktuella bör läggas i block inom sysselsättningen. För en långtidsdömd bör basprogram följas upp med påbyggnadsprogram och återkommande ”underhållsprogram” för att hålla kunskaperna vid liv.

Utöver grundskola och gymnasium bör eftergymnasial utbildning och yrkesutbildning kunna förmedlas vid behov. Så mycket som möjligt av utbildningen bör vara IT-baserad. Föräldrautbildning bör finnas liksom ett varierat fritidsutbud.

”Man måste få hjälp. Visst måste man vilja själv men det räcker inte.”

- Inte minst för de livstidsdömda är EXTERNA KONTAKTER nödvändiga, säger Ulf Jonsson. - Det kan behövas särskilt stöd för att bibehålla kontakten med anhöriga. Besöksgrupper kan spela en viktig roll för många. Bra lokaler för besök, även lägenheter för familjebesök, måste ordnas.

Permissionerna måste finnas kvar som en ventil och en träningsmöjlighet men de får inte kantra till ytterligheter. De skall planeras och följas upp noga men enskilda misslyckanden får inte leda till tvärstopp.

”Jag värdesätter den sociala startsträckan mycket, att kunna påbörja utslussningen med frigång”

Ulf Jonsson betonar att alla behöver få en STRUKTURERAD UTSLUSS, helst från särskilda utslussningsenheter. Vistelse enligt 34 par. KvaL och frigång är värdefulla möjligheter som kan utnyttjas mer. Ulf skulle också välkomna försök med ”backdoor”, dvs att sista delen av en anstaltstid ersätts med elektronisk övervakning. Men som en annan långtidsdömd sagt :

”Bra beslut dröjer, men dåliga går fort.”

Endast politiker för livstidsstraff

AV JAN PETERSSON

I april 2000 hölls seminarium om och debatt om livstidsstraff. Arrangörer var svenska fängvårdssällskapet, riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, övervakarna i Stockholm, Kriminalvårdsstyrelsens regionkontor i Stockholm samt ABF. Bakgrunden var att vi har fler livstidsdömda än någonsin samt att ämnet inte hade varit föremål för diskussion sedan drygt ett decennium tillbaka. I debattpanelen ingick politiker från Justitiekommittén, en advokat samt olika representanter för kriminalvården.

Argumenten för att behålla livstidsstraffet var att det är en kraftfull markering mot den grövsta brottsligheten samt att det finns mycket grova brottslingar utan känslor för medmänniskor eller med förvriden verklighetsuppfattning och därför inte kan vara ute i samhället. Av dessa skäl ansåg samtliga politiker att det är nödvändigt att behålla livstidsstraffet. De mer känslomässiga argumenten för livstidsstraff var att det har ett stort symbolvärde och skall ställas mot de presumtiva brottsoffrena. Man betonade att livstidsstraff i Sverige ofta ger kortare anstaltstid än vad tidsbestämd straff ger i andra västeuropeiska länder.

Motståndarna ansåg att livstidsstraffet är inhumant och leder till ovisshet för alla inblandade parter såsom den åtalade, dennes anhöriga, brottsoffrena och de inblandade juristerna. Längre tidsbestämda straff ansågs

bättre eftersom ovissheten då blev mindre och anstaltsvistelsen mer meningsfull. Dessutom ansågs lagstiftningen bygga på att alla dömda skall kunna friges. Ett annat problem som nämdes är att det har hänt livstidsdömda har tagit på sig grova våldsbrott som skett inne på anstalt eftersom de har sett sig som straffimmuna. Dessutom ansåg man att symbolvärdet av livstidsstraffet är överdrivet.

Åhörare påpekade att en rättsstat förutsätter förutsägbara påföljder och därför inte kan ha livstid som påföljd. Andra påpekade dock att rättspsykiatrisk vård inte är tidsbestämd och därför ej förutsägbar. Internering nämdes som alternativ till livstidsstraffet. Det ansågs att man med internering fick minskad ovisshet. Motargumentet var att livstidsstraffet är mer humant än internering för då slapp den dömda att få sina förhoppningar grusade.

Politikerna ansåg att den praxis som vi har när det gäller nådeansökningar för livstidsdömda skulle finnas kvar. Den eventuella politiska aspekten som finns när det gäller denna praxis ansågs inte vara något problem, man kunde bara peka på ett fall då det var av utrikespolitiska skäl. Nådeenheten fick kritik för att idag inte benåda livstidsdömda efter 8-10 år, vilket var vanligt ett decennium tillbaka och dessutom att de inte hade benådat livstidsdömda som sitter på öppna anstalter. Kritikerna ansåg dessutom att nådeenheten skulle vara en juridisk instans och inte som idag en politisk.

Riskbedömningar och farlighet hos de livstidsdömda togs upp. Det påpekades att det finns engångsbrottslingar bland de livstidsdömda och brottslingar bland de med tidsbestämda straff som är betydligt farligare för allmänheten.

Sammanfattningsvis så var motståndarna mot livstidsstraff i majoritet bland paneldeltagarna. Bara Gun Hellsvik (m) var för livstidsstraff, Ingvar Jonsson (s) och Generaldirektören för Kriminalvårdsverket Bertel Österdahl ansåg att det idag inte var opinionsmässigt möjligt att ta bort livstidsstraffet.

Angående

“Kan man administrera bort kriminaliteten?”

AV PETER NORDSTRÖM

Jag har arbetat inom kriminalvården på heltid sedan 1992, dessförinnan arbetade jag periodvis som vikarie. Under hela tiden sedan 1992 har man talat om att spara pengar genom att rationalisera administrationen inom kriminalvården. I den gamla Örebro-regionen innebar detta i praktiken att 30-50% av klientadministratörerna inom frivården togs bort i samband med att mindre frivårdsmyndigheter slogs ihop med varandra till större myndigheter. Detta var genomförbart då datoriseringen skulle underlätta arbetet, sades det från chefshäll. I samband med detta infördes också servicekanslier inom Örebroregionen som skulle sköta de olika myndigheternas ekonomi- och personaladministration. Detta medförde rationaliseringssvinster även för anstalter och häkten, dvs färre kanslier som arbetade med dessa frågor på enheterna. Jag ämnar dock ägna mitt intresse i denna artikel åt det klientadministrativa arbetet.

Kriminalvårdens arbete innebär tvångsingripanden från samhällets sida genemot den enskilde. Det är således mycket viktigt att vår verksamhet bedrivs på ett rättssäkert och korrekt sätt samt att det går att i efterhand kontrollera vad vi gjort, om exempelvis någon klient skulle klaga på hur han/hon behandlats av kriminalvården. Detta innebär att det finns många lagar och förordningar m.m. som vi har att följa i vår dagliga verksamhet. För att vi skall “komma ihåg” allt detta och dessutom dokumentera våra göranden har vi en hel del administrativa rutiner att följa. Av detta drar jag slutsatsen att det inte är möjligt att i någon väsentlig omfattning minska de administrativa göromålen. I viss utsträckning kan de effektiviseras genom att skapa lagom stora enheter (alltför stora enheter tenderar att generera ytterligare administration) och datorisera vissa rutiner. Vad gäller datoriseringen förtjänar det dock att nämnas att den också ställt

nya kompetenskrav på den administrativa personalen och i sig självt inneburit nya och förändrade arbetsuppgifter. Det är inte heller möjligt att prioritera bland de administrativa åliggandena på ett bra sätt. Samtliga moment måste ju göras. Man kan under en begränsad tid vänta med vissa mindre brådskande åligganden, men förr eller senare måste de göras.

Min tolkning av problematiken i nuläget är att många chefer på olika nivåer inom kriminalvården fortfarande anser att det går att "spara på administrationen" och att man sätter likhets-tecken till att minska antalet kanslist-ter.

Detta sker samtidigt som fler påföljder och verkställighetsformer verkställs inom kriminalvården och Kriminalvårdsstyrelsen lägger ut allt fler arbetsuppgifter på de lokala myndigheterna. Det är emellertid så att vi faktiskt *måste* utföra de administrativa rutiner som vi enligt lagar och förordningar är ålagda att göra. När man drar in kanslist-er hamnar allt mer administrativt arbete hos andra personalkategorier såsom frivårdsinspektörer, inspektörer av olika slag, kriminalvårdsinspektörer och vårdare. Detta visas ju också vad gäller frivården i Jan Gustavssons undersökning.

Min slutsats, som bygger på att vi måste utföra det administrativa arbete vi är skyldiga att göra, är att det sköts mest effektivt av den personal som är

proffs på det, dvs kanslisterna. Det är ju faktiskt så att kanslisterna besitter "spetskompetens" inom sina arbetsområden. De allra flesta frivårdsinspektörer har sökt sina arbeten för att de är intresserade av att arbeta med människor inte för att de tycker om rutinmässigt administrativt arbete.

En annan konsekvens som vi tydligt ser numera är att det görs fler och fler fel i de administrativa, och föralldel även andra, rutinerna av personal som inte riktigt förstår vad de skall göra. T.ex. skickas inte framställan om övervakning i rätt tid, uppgifter registreras fel i olika datasystem (en klient råkar få 11 års prøvotid istället för ett år!). Listan av exempel kan göras längre, men vad innebär då detta? Jo, det innebär en ökad belastning någon annanstans inom kriminalvården där någon skall sitta och kontrollera och rätta de fel som begåtts inom vår egen organisation. Dvs vår egen organisation genererar mer administrativt, och annat, arbete!

För att effektivisera vår verksamhet borde vi istället sträva efter att koncentrera klientarbetet till frivårdsinspektörerna (och i förekommande fall vårdarna) och det administrativa arbetet till kanslisterna. Det skulle dessutom sannolikt få den effekten att de ovan nämnda yrkeskategorierna skulle uppskatta sina arbeten mer och att det rent av skulle kännas som en statushöjning av den egna yrkesrollen.

Kamratstöd- viktigt vid utslussning

REFERAT AV JAN GUSTAVSSON

KRIS (Kriminella Revansch I Samhället) har fått tillstånd att driva ett hem för fångar. Där skall upp till fem fångar avtjäna sista tiden av straffet och få behandling mot sin kriminalitet. -Vi har varit i samma situation som de och vet vad som gör att man återfaller i brott säger Ali Reunanen (AL), förestandare för huset, som själv suttit inne. Detta framgår av KRIS tidning "Utvägen" när 2 år 2000.

I 13 veckor ska de boende få behandling mot sitt kriminella beteende. Metoden har utvecklats i USA men aldrig prövats i svenska fängelser. Metoden bygger på att kriminalitet kan jämföras med exempelvis spelberoende och alkoholism. Genom undervisning och rollspel ska de intagna få insikter om de, ofta omedvetna drifter som gör att de begår brott. Efter den obligatoriska behandlingen ska man även kunna gå en frivillig 12-stegsbehandling mot sitt kriminella beteende. Som före detta kriminell tvingas man att jämnt vara på sin vakt mot sig själv. -Jag ser kriminalitet som ett sjukt beteende. Många behöver behandling för att låta bli att begår brott, säger AL. Social träning blir också en viktig del under de boendes tid i huset. Kurser i matlagning och hushållsekonomi blir några

punkter i programmet och de skall själva sköta huset och trädgården.

När intagna i fängelserna muckar känner sig många enligt AL osäkra och vilsna. Många vet inte vilken hjälp som samhället erbjuder och många litat inte heller på myndigheterna. -Vi kan förhoppningsvis fungera som levande förebilder, säger AL.

Om någon inte följer husets regler kommer personalen i första hand att diskutera med den intagne. Om man begår brott eller missbrukar skrivs man ut. -De skall känna att det här är deras hem. De skall vara här för sin egen skull, säger AL.

På Länsstyrelsen är man imponerad av det behandlingsprogram som KRIS har för de boende. -Hemmet är värt att stödja. De har ett strukturerat program och de kan sin sak, säger Bruno-Sigvard Thor, som handlagt ärendet på Länsstyrelsen.

Personalen på hemmet hade nyligen öppet hus för bland annat grannar och representanter för kriminalvården och socialtjänsten. De skall lansera sig på fängelserna och startar verksamheten så fort någon från Kriminalvårdsstyrelsen eller socialtjänsten anlitar dem.

En återblick på Svenska skyddsförbundet verksamhet

AV GUNNAR MARNELL

Svenska Skyddsförbundet har som samlande organ för rikets skyddsföreningar -ibland också kallade skyddsvärn, fångvårdsförening, understödsförening - enligt stadgarna årligen gett ut redogörelser (liknande den vi fått i år), som omfattat både förbundets och de anslutna föreningarnas ekonomiska förvaltning och hur tillgängliga medel använts för olika grenar av verksamheten. Här har vi en dokumentation, som är värd ett ingående studium.

Men när jag nu skall försöka ge några glimtar från de gångna åren måste jag i huvudsak begränsa mig till poänger i förbundets historia. Det är ju förbundet som jubilerar. Sen må man tycka - inte utan skäl - att förbundets öden är dess föreningars.

Det var sannerligen inget plötsligt hugskott, som gjorde att förbundet kom till. 1925. Tanken hade väckts redan år 1840. En märklig bok utkom det året på Norstedts förlag med titeln "Om straff och straff-anstalter". Med hänsyftning på omslaget kom den också

att kallas Gula boken. Författaren var anonym, men en numera enig forskning hävdar att det var kronprins Oscar, som kung Oscar I, som var författaren.

För vårt sammanhang är två idéer i boken av intresse. Det ena är att det länsvis borde inrättas "patronage" - eller översatt skyddsföreningar. Och så skedde. Föreningarna skulle i första hand ta sig an "sådana frigivna, som var bosatta inom vederbörande län eller eljest frigivits från länets fängelser". De första föreningarna tillkom redan under de sista åren på 1840-talet. De fick högt status. Landshövdingarna blev ordförande. Jag tror man gott kan gissa på att detta hade samband med att förslaget väckts på allra högsta ort.

Den andra idén gick ut på att det i huvudstaden skulle finnas en "centralkommitté" i syfte att bli en "enhet i bemödanden", som det hette med den tidens ordval: Den allra äldsta skyddsföreningen, i verksamhet redan 1847, hette Stockholms skydds-

förening och det är troligt att just den föreningen avsetts att spela rollen som "centralkommitté". Så blev det nu aldrig och föreningen blev inte långlivad.

Men iden levde. Och 1879 gjordes ett försök att förverkliga den i och med tillkomsten av "Centralföreningen till stöd för frigivna". Men faktiskt kom centralföreningen dock inte att fungera som det var tänkt. När så Skyddsvärnet i Stockholm bildades 1910, fick det uppgiften att också ha ett landstäckande grepp om det frivilliga skyddsarbetet. Skyddsvärnet var alltså från början delvis en centralorganisation, som fick filialer i flera städer. Men den rollen måste Skyddsvärnet snart ge upp och de anslutna filialerna, skyddsvärnsföreningarna, blev självständiga.

Behovet av en sammanhållande central organisation fanns dock kvar:

- Behovet av likformighet i arbetsformerna.
- Behovet av central registrering av den "vagabonderande" delen av klientelet. - Behovet att förvalta och fördela de statsanslag som beviljades.

Så bildades Svenska Skyddsförbundet 1925. De tidigare misslyckandena kan ha många förklaringar. En är väl att centralisering till en myndighet med makt att besluta aldrig varit populär. Det är lätt att föreställa sig att

en länsförening med själva landshövdingen i spetsen kunde känna sig "self nok", och inte så gärna ville lyssna till direktiv från Stockholm. Mot den bakgrunden är det ju faktiskt märkligt att skyddsförbundet kunnat fortsätta att verka under så många år.

Men innan jag berättar om det, kan det väl inte skada att erinra om vad det var för tider det året 1925.

Ute i världen hände bl a följande:

- I Italien inför Mussolini diktatur.
- I Tyskland blir Hindenburg vald till president.
- I Norge byter huvudstaden namn -Kristiania blir Oslo.

Och i Sverige händer också en del:

- Radiotjänst startar 1 januari - med högmässa från Jakobs kyrka.
- Branting avlider.
- Hörnet Kungsgatan/Vasagatan får -först i Norden - optiska trafiksignaler.
- Sverige importerar från USA korsord. I det första definieras ett vägrätt ord på tre bokstäver som: "Ett modernt svenskt fabrikat och ett uråldrigt straff" . . . Rätt gissat: AGA!

- Sverige exporterar till USA fröken Greta Gustafsson - Garbo.
- Rånmord i Nacka. Finländaren Puokka anhålles som misstänkt. (Samme man, Bruno Puokka, som sedermera med boken GRÖNA ÖN, dvs. Långholmen, lät mycket tala om sig. Den hade ju ett förord av en namnkunnig person, Else Kleen, socialminister Gustav Möllers hustru.)

Och ute på stan i Stockholm vimlade det av exempel på att vi knappt hade börjat den långa vandringen från fattigvård till socialtjänst. Fattigvård - om vilken det sades att den gav för mycket att dö av och för lite att leva på. Överallt stötte man på tiggare och original. Så liten jag var, minns jag tydligt "Kalle vänster" och "Trasfröken". Och i de välbeställdas boningar fanns skyltar att läsa på portar och väningsdörrar "Bettleri och utbudande av varor undanbedes. Medlem av Föreningen för välgörenhetens ordnande". Och fångelserna var i alla meningar en hårt slutet värld, två decennier som det var före det den stora fångvårdsreformen kom. 1926 verkställdes ännu prygelstraff. Åratal av cellisolering hade tvingat fångarna att hitta på knackspråket. Fram till slutet av 30-talet kunde domstolen i tillägg till straffet utdöma ett antal års påföljd = förlust av medborgerliga rättigheter.

I sanning: de straffade hade inte stort mer att se fram emot vid frigivningen än NEJ från alla håll. Utom ett - frivilliga ideella krafter, samverkande för filantropiska syften. För allmänna hjälpbehov t ex Föreningen för välgörenhetens ordnande - som jag tidigare nämnde, och för hjälp åt frigivna alla skyddsföreningar, som från mitten av förra seklet växt fram i residensstäderna.

Nå - hur kommer det sig att Skyddsförbundet trots många gånger ovissa auspicer kunnat leva vidare? Om vi något ser tillbaka kanske utvecklingen själv kan ge svar.

Initiativtagaren till Skyddsförbundet och dess förste ordförande var överdirektören i fångvårdsstyrelsen Viktor Almquist. Där satt han med alla kort på hand att med sin person och sin position ge förbundet en säker start. Efter sin snart timade pensionering fortsatte Almquist som ordförande ända fram till 40-talet. När han, då dryga 80, drog sig tillbaka, hade han goda skäl att tacka en trägen sekreterare, byråchefen i fångvårdsstyrelsen Eric Wijkmark, för ovärderliga insatser till förbundets fromma.

Kort efter Skyddsförbundets tillkomst stod det klart att man behövde få grepp om det vagabonderande klientelet och dess rundgång för att söka hjälp av än den ena än den andra. Så tillkom 1928 ett centralt register, fört hos Skyddsvärnet i Stockholm. Två

gångar i månaden utsändes till samtliga till förbundet anslutna föreningar konfidentiella meddelanden med "uppgifter å de personer, vilka under förfluten del av månaden förekommit i centralregistret". Från 1931 försågs föreningarna också med "en kortfattad uppgift å de rapporterade hjälpatgärdernas beskaffenhet". 1932 utsändes ett register över samtliga personer, som under 1931 förekommit i de sk konfidentiella meddelandena. Av de 973 hjälpsökandena i detta register hade 119 varit föremål för åtgärd hos mer än en förening. Ser vi på år 1936 hade 2 407 uppgifter ingetts till registret, men flera åtgärder hade gällt en och samma person. Det totala antalet hjälpsökande stannade vid 1494. Av dem hade 242 personer varit rapporterade från mer än en förening.

Skyddsarbetets organisation var, särskilt sett från Stockholms horisont, mångfacetterad - om man ser med vänliga ögon-, men tilltrasslad för kritiska blickar. En kritiker som tidigt lät höra av sig var Bertil Forssell, jur kand. och då föreståndare för Skyddsvärnet i Stockholm, sedermera direktör för Bona och byråchef på fängvårdsstyrelsen. I en ytterst läsvärd uppsats i Svenska Fattigvårds- och Barnavårdsförbundets Kalender 1934 om "Åtgärder beträffande brottslingar och lösdrivare m fl asociala" påtalar han att "den enskilda hjälpverksamheten ännu präglas av en viss överorganisation" beroende på, som han säger, att "en effektiv arbetsfördelning mellan

fängvårdsstyrelsens sociala avdelning, centralföreningen till stöd för frigivna och svenska skyddsförbundet icke blivit genomförd".

"I praktiken", fortsätter Forssell, "fungerar emellertid verksamheten tillfredsställande, detta tack vare att ledningen inom de tre nämnda institutionerna ligger *i praktiskt taget samma händer*" (kursiverat här). Forsell hade kunnat tillfoga, att ledningen också fanns i samma lokaler - fängvårdsstyrelsens på Wallingatan. Och på 10 meters avstånd, tvärs över Drottninggatan, låg Skyddsvärnet, som var behjälpligt på det praktiska planet. Med andra ord - på ena sidan Drottninggatan fattades besluten, på den andra verkställdes de.

Ingen stördes av att ansvaret låg hos verkschefen som spindeln i nätet eller hos någon av hans närmaste män. Man handlade efter bästa förmåga och fördelade medlen, så långt de räckte. Under årens lopp, särskilt sedan Hardy Göransson 1936 tagit över chefskapet, var det ibland en strid ström av hjälpsökande till Wallingatan. Det var tiden innan ABABvakter och elmanövrerade portar uppfunnits. Genom stora porten var det bara att traska in och ta hissen 4 tr. Och till skillnad från Torsten Eriksson (som brukade hävda att han hamnade i Fängvårdsstyrelsen i stället för i Medicinalstyrelsen, dit han var på väg för att söka anställning, därför att han tryckte på fel knapp i hissen) var det ingen hjälp-

sökande som tryckte fel. Om vi skulle jämföra då och nu, håller jag en slant på att fängvårdschefen den tiden på en vecka fick ta emot lika många, som ville ha samtal och hjälp, som Bertel Österdahl under ett helt år!

Skyddsförbundets ursprungliga stadgar upptog en rad specificerade uppgifter, bl a för att "främja de anslutna föreningarnas inbördes samarbete". För att klara detta var förbundet illa rustat. En sakkunnigutredning med Bertil Forssell som sekreterare och med bl a fängelsedirektören Sven Axi som ledamot föreslog 1932 att det - efter norskt mönster - borde inrättas en tjänst som verkställande ledamot i Skyddsvärnet. Inte med den flotta titeln generalsekreterare som norrmännen infört, utan med den mer merkantilt klingande titeln direktör. En tanke att göra tjänsten statlig hade förkastats med en motivering, som illa skulle passa dagens Ämanslagar. Så här heter det nämligen: "De sakkunniga vill för sin del framhålla att det är lättare att avlägsna en enskild tjänsteman från hans post, om han befins olämplig för uppdraget"! Den norske generalsekreteraren Iwan Rummelhoff citerades. Han hade bl a anfört att "en helt statsdriven institution med ett syfte som förbundets lätt kan få något formellt, tillknäppt och kallt över sig . . . och få svårare för att uppträda med den framåtanda och gemytliga formlöshet, som mången situation gör naturligt nödvändigt, om man skall nå resultat."

" Dessa vackra ord till trots föll förslaget om en direktörstjänst till Skyddsförbundet. Förbundet har dock genom åren sökt främja sammanhållningen mellan föreningarna, bl.a. genom årliga förbundsmöten - som idag - med intresseväckande program. Likaså har de i stadgarna föreskrivna kontakterna med andra länder uppehållits och utvecklats. I fråga om vårdansvar inom olika områden har det i Sverige funnits en trend alltsedan slutet av 30-talet att lägga över mer och mer på det allmänna. I linje härmed beslutade riksdagen 1939 om en statlig skyddskonsulentorganisation. Efter hand fick vi därmed för åtskillig tid en delvis konfliktfärgad dubbellöpande skyddsverksamhet. En enskild under Skyddsförbundets ledning och en statlig med skyddskonsultdistrikt, som till en början var direkt underställda Fängvårdsstyrelsen. Motsättningarna var en tid rätt hårt markerade.

Min minnesbild är dock, att Skyddsförbundets verksamhet aldrig nåddes av dessa spänningar. "Nåddes" är ordet, tror jag. För att alla berörda anställda såväl inom Skyddsförbundets område och på det statliga kände i god mening "respektavstånd" till förbundet, för dess styrelse och särskilt för dess ordförande. Från Almqvist via den ordkarge men vänlige riksgårdsfullmäktigen Ernt Eriksson, riksdagstungviktaren Gustav Karlsson i Munkedal - nykterhetsivare som också kunde tolerera måttlighetskonsumenter, enda kvinnan i ordförande-

länden Brita Elmén, riksdagsledamot med brett socialt kunnande och äkta engagemang, den alltid pigge gastronomen och kulturaposteln ifrån regeringsrätten Bengt Hjern till vår nuvarande Bengt Wielander, ordförande i Regeringsrätten, högst på ämbetsmannabanan av alla våra ordförande, flerfaldig vasaloppsäkare, i varje fiber av sitt väsen vaccinerad mot all slags galenskap, inklusive högfärd.

Ändå har det väl varit sekreterarna som dragit det tyngsta lasset. Flera har gått bort – Eric Wijkmark, Helmer Eriksson, Olle Gatte Den som näst Wijkmark längst uppehållit sekreterarposten är den av oss alla väl kände för att inte säga legendariske Börje Nyblom. I dag kan vi notera att vårt nyaste tillskott på sekreterarposten, Tomas Uddling, vill följa traditionen att upprätthålla fortlöpande kontakt med grannländerna.

Nästan undantagslöst har förbundet vid sina årsmöten kunnat välkomna skandinaviska kolleger, inte sällan också som föreläsare. Bland oss idag har vi en nestor i skaran, norrmannen *Knut Nordal* som 1976 talade om "Fängen i litteraturen" och vidare *Ragnar Kolstad*, som redan 1955 var i farten som föredragshållare med ämnet "Treck fra tillsynsarbetet i Norge". *Hannes Wallin*, av Italienvistelse hindrad komma, berättade 1978 om "Det kriminalpolitiska utvecklingsskedet i Finland". Och i den skandinaviska

kretsen av talare i dag skulle vi ju också ha haft en kollega från Danmark, *William Rentzmann*, vars budskap vi fått fint förmedlat av gamle vännen *Aage Bang*

Till sist skall jag i korthet beröra ytterligare två av Skyddsförbundets verksamheter. Skyddsförbundet var under tidigare år självskriven remissinstans. Oberoende av sådan status kan vi i förbundet fortfarande ge tillkänna vår mening i relevanta frågor, närhelst vi finner anledning därtill. Ett färskt exempel är vårt spontana Yttrande i november 1984 över frivårdskommitténs betänkande. Att på det sättet hävda vår mening ligger verkligen i linje med stadgarnas ord om förbundets ändamål "att verka för de anslutna organisationernas gemensamma intresse" och att till fullgörande av den uppgiften som det heter "företräda organisationerna gentemot statsmakterna och kriminalvårdsstyrelsen".

Det finns också skäl att notera förbundets betydelse för Tidskrift för kriminalvård. Från starten 1946 var förbundet jämte Svenska fängvårdssällskapet noterad som ägare. Förbundet har genom alla år ekonomiskt stött dess fortsatta utgivning.

Så slutligen till förbundet och framtiden. – Finns det idag, när vi möts av slogans som "FRIVÅRD UTAN PENGAR", erfarenheter av sådan bärkraft att Skyddsförbundet i sin anslags-

fördelande uppgift också framgent skall kunna försvara sitt *raison d'être*? Initierade tycks inte tveka om svaret. Den som noga tar del av redogörelserna för verksamheten i de till förbundet anslutna föreningarna slås nämligen av uppslagsrikedomen, när det gäller att använda de anslagna medlen. Dessa har betytt den lilla extra marginal, som gjort det möjligt att utan byråkratisk omgång bl a medverka till klienternas sociala träning och att kunna förverkliga olika projekt för att ge deras fritid ett varierat och positivt innehåll. Personal som ideligen möts av den ekonomiska knapphetens hinder har inget över för talet om "frivård utan pengar". Den dokumentation förbundet får bekräftar klart, att dess medelstildelning verkligen fyller sitt ändamål.

Dagens ämne och den allvarliga verkligheten vi fått belyst, väcker en annan tanke, den att åt samarbetet med andra länder, främst grannländerna, ge ett klarare kriminalpolitiskt innehåll och syfte. Måste vi inte tillsammans söka hejda de reaktionära vindar som nu

blåser? De nyklassicistiska strömningar, som på senare år dominerat kriminalpolitiken i vårt land och många andra länder, läser enligt min mening utvecklingen vid ett ohållbart sk rättvisebegrepp. "På olika brott skall följa lika straff", det är kungsregeln. Men att denna tanke är ohållbar och därtill inhuman avslöjas, om man till "kungsregeln" lägger ytterligare ett par ord och säger "För lika brott skall följa lika straff – för lika människor"!

Vidare, vid klassningen av brott skall handlingarnas "klandervärde" (i anglosachsiskt språkbruk "blameworthiness") tillmätas betydelse. Här avslöjas en för vår kultur främmande människosyn. Detta kom till mig i blixtbelysning, när jag lästa följande i Harry Martinssons "Bollesagor", där författaren använder det med klander likvärdiga men i dagens språkbruk mindre vanliga ordet tadel: "Människorna är inte så dumma om man bara mödar sig en aning med att förtrolla dem och trolla fram deras bästa sidor. Dem har de. Ja, de bästa sidorna har de, om de bara tolkas fram. Men av tadel dör också de bästa sidorna."

---

notiser

I Tfk 1/2000 uppmanades läsarna att skicka in bidrag med nya stora tankar i linje med Buddha, Sokrates osv. Per Vainu, anstalten Skogome har gjort följande reflexion: "Jag har den uppfattningen att det intressanta är att försöka förstå vad Buddha ville säga oss. Gör man det, är det min erfarenhet, att man kommer fram till samma sak som Buddha själv gjorde. Fast man kommer antagligen att uttrycka det med andra ord pga att man lever i en annan tid och kultur. Själv tror jag inte det handlar så mycket om att tänka nytt som att bli medveten om hur och

vad man tänker och hur detta påverkar hur man vill leva och skapa sin verklighet. Detta är en process som tänkare i alla tider har gått igenom och faktiskt kommit fram till i princip samma sak. Ta en titt på de urgamla indiska skrifterna, Vedan och gå fram till Einstein, Kaos-fysikerna och Supersträng-fysikerna och då kan man faktiskt se att så till synes olika inriktningar av forskning har kommit fram till samma sak. Vad har de kommit fram till? De får Ni själva utforska. Jag måste jobba igen."

Hoppas det kommer fler tankar!

RM

Svenska Skyddsförbundet förbundsmöte 2000

Det kanske blir det sista i förbundets 75-åriga historia

Vi hade tänkt avsluta med en viktig debatt.
Riksdagsledamot Siw Persson talar över ämnet

Civikurage

Fredagen den 19 maj 2000 kl 14.00

Plats: Föreningen Skyddsvärnets i Stockholm övergångshem
Björka, Bromma

Förbundsmötesförhandlingar kl 13.30

Alla hjärtligt välkomna!

Styrelsen

Skyddsförbundet kommer att bjuda på kaffe/te under eftermiddagen.

Anmäl därför deltagande till sekreteraren:

Epost: birgit.hinderson@swipnet.se eller telefon 08-668 5960

Tidskrift för Kriminalvård på Internet

www.algonet.se/~schlyter/Svfvs.html